

Ольга Троценко

*Прикарпатський національний
університет ім.В.Стефаника*

м.Івано-Франківськ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МОДЕЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Визнання на державному рівні доцільності запровадження іноземної мови у початковій школі актуалізувало проблему вдосконалення теоретичної бази і технологічного забезпечення підготовки вчителя початкових класів, зокрема вчителя іноземної мови початкової школи, створення умов для його успішного професійно-особистісного розвитку в навчальному процесі вищої школи.

Нині у практиці підготовки вчителя іноземної мови початкової школи спостерігаються суперечливі тенденції. Зокрема, загальнопедагогічна підготовка студентів факультетів романо-германської філології класичних університетів зорієнтована на формування знань, умінь і навичок реалізації різноманітних функцій вчителя у роботі з учнями середніх і старших класів. Проте до її змісту не включені такі дисципліни як психологія і педагогіка молодшого шкільного віку, методика виховної роботи в молодших класах, методика навчання іноземної мови у початковій школі, що утруднює професійне становлення майбутніх учителів. З іншого боку, студенти, які навчаються на факультетах початкового навчання, не приділяють достатню увагу вивченню власне іноземної мови. А вчитель, який не досконало володіє іноземною мовою, не може сформувати достатню базу знань учнів.

Продуктивним підходом у цій ситуації може стати використання засобів моделювання у процесі загальнопедагогічної підготовки вчителів іноземної мови для формування їх особистісних рис та педагогічної культури у роботі з

учнями молодшого шкільного віку. У змінних соціокультурних умовах моделювання має значний евристичний потенціал та вважається найбільш ефективним способом аналізу педагогічних процесів, які мають системний характер

Зв'язок з важливими завданнями. Необхідність модернізації системи підготовки педагогічних працівників та її стратегічні напрями визначено у Національній доктрині розвитку освіти, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, державній програмі “Вчитель”. Поліпшення культурологічної, мовної (українська та іноземна мови), психолого-педагогічної, методичної, практичної підготовки з усіх педагогічних спеціальностей та підготовки вчителів початкових класів до викладання однієї з іноземних мов у початковій школі визначено пріоритетними завданнями [1, 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки проведено ряд дисертаційних досліджень за напрямками: багаторівнева педагогічна освіта для початкової ланки (С.Власенко, Л.Хомич), теоретико-методичні основи підготовки вчителів початкової школи (В.Вонсович, Н.Воскресенська, С.Гунько, О.Кучерявий, О.Отич). Окремі праці присвячені підготовці майбутніх учителів іноземної мови початкової школи до гуманістичного виховання учнів (Н.Савчак), викладання інтегрованих курсів (Ю.Стиркіна) та методичній освіті майбутнього вчителя іноземної мови (О.Бігич). Проблему використання методу моделювання у підготовці майбутніх учителів досліджували О.Березюк, І.Зязюн, Ю.Кулюткіна, Г.Сухобська, П.Щербань та ін. Маловивченим питанням залишається впровадження моделювання у загальнопедагогічну підготовку майбутніх учителів іноземної мови початкової школи.

Метою даної статті є: розгляд особливостей використання засобів моделювання у педагогічному процесі вищої школи для забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи.

Провідними напрямками професійного розвитку студента як майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи є розвиток його особистості та розвиток його професійної діяльності. Тож, при виборі засобів моделювання варто враховувати вимоги як до особистості вчителя іноземної мови початкової школи, так і до його професійної діяльності. Зокрема, науковець Ю.Вавилов виділяє такі професійно важливі якості вчителя початкових класів: спрямованість на педагогічну діяльність саме з молодшими школярами; професійну підготовку, зорієнтовану на програму навчання в початковій ланці; вміння викладати навчальний матеріал в простій, доступній для молодших школярів формі; яскраве образне мислення; знання вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів; педагогічну інтуїцію; схильність до ігрових методів навчання [3, 3].

Досліджуючи узагальнений психологічний портрет вчителя іноземної мови, І.Зимня дійшла висновку, що саме вчитель початкового ступеня навчання повинен найвищою мірою характеризуватися специфікою професійно-предметних, особистісних і комунікативних (інтерактивних) якостей у їхній сукупності порівняно з учителем іншого (середнього, старшого) ступеня навчання. Такий пріоритет учителя початкової школи зумовлений, передусім відповідальністю перед віковими особливостями учнів, урахування яких є обов'язковим і необхідним як ні в якій іншій ситуації навчання; він зумовлений труднощами ігрової форми навчання, яка відповідає провідному виду діяльності в дошкільному дитинстві, а також метою й змістом виховуючого та розвиваючого навчання [2, 81].

Проблема удосконалення підготовки вчителя іноземної мови початкової школи знайшла своє відображення і у дослідженнях зарубіжних науковців. Зокрема, Мануель Джіменез Райа на основі аналізу опрацьованих педагогічних праць та проведеного опитування серед вчителів іноземної мови початкової школи виділив такі вимоги до педагогічної діяльності вчителів початкового рівня освіти: вчитель повинен знати структуру і особливості іноземної мови; володіти базовими принципами і технологіями комунікативного навчання;

знати вікову психологію учнів; сприймати навчання/вивчення іноземної мови як комплексний інтерактивний процес; мати чітке уявлення щодо кінцевої мети навчання; співпрацювати з іншими вчителями початкової школи; створювати сприятливу атмосферу в класі; використовувати наочні засоби навчання; використовувати вірші, пісні, ігри, іграшки; запроваджувати навчальні технології, які поєднують декілька видів роботи [8, 4-8]. Отже, наведені погляди науковців щодо професіограми вчителя іноземної мови початкової школи збігаються, акцентуючи увагу на своєрідності його психолого-педагогічних знань і вмінь у роботі з молодшими школярами.

Також слід звернути увагу на той факт, що найвагомими складниками професійної діяльності вчителя іноземної мови, зокрема початкової школи, визнано професійну культуру вчителя (Є.Пассов, О.Савченко) та його професійну автономію (Л.Редькіна, Н.Соколова, Т.Тамбовкіна, Є.Цивкунова). Професійна культура вчителя іноземної мови містить знання про всі складники системи процесу шкільної іншомовної освіти та про себе як учителя; досвід здійснення прийомів професійної діяльності (як репродукція культури); творчість як перетворення і перенесення прийомів (продукція нового в технології); досвід емоційного ставлення до професійної діяльності, звернений на систему цінностей індивідуальності. Професійна культура містить в собі такі складові як методичну, соматичну, соціальну, духовну, філологічну, іншомовну, психологічну та педагогічну культуру [2, 90].

Згідно з точкою зору Т.Тамбовкіної, професійна автономія вчителя трактується як його здатність та вміння думати й діяти в професійній сфері незалежно від чужої волі, обставин, власних страхів, самостійно здійснювати вибір, приймати рішення, висуваючи цілі та виробляючи свої власні стратегії їхнього досягнення. Та оскільки студент лише розпочинає свій професійний розвиток як учитель іноземної мови початкової школи, то О.Бігич пропонує говорити про освітню автономію як внутрішню особисту незалежність студента, яка ґрунтується на його здатності самостійно керувати процесом освіти і передбачає передусім формування у студента самостійності в

оволодінні педагогічною культурою [2, 91]. Науковцями Є.Калмиковою, Н.Валєєвою доведено, що автономність студентів значною мірою виявляється, формується й удосконалюється в рольових і ділових іграх, які є різновидом моделювання у навчальному процесі.

Усвідомлення ефективності використання моделювання у навчально-виховному процесі спонукало дослідників до визначення деяких дидактичних, виховних та гносеологічних функцій навчальних моделей (Н.Бурєнін, В.Давидов, Н.Кузьміна, В.Штофф та ін.), а саме:

- 1) моделювання – це зміст, метод пізнання, навчальна дія та засіб для повноцінного навчання;
- 2) навчальна діяльність більш усвідомлена та продуктивна завдяки розумінню сутності моделі та моделювання;
- 3) зв'язок вмінь моделювання з розумовими операціями: аналогією, порівнянням, аналізом, синтезом, узагальненням тощо;
- 4) моделювання залучає до дослідницької діяльності;
- 5) сприяє формуванню наукового, діалектико-матеріалістичного світогляду;
- 6) використання моделей у якості управління формуванням розумових дій;
- 7) ілюстративна, трансляційна, пояснювальна, передбачувальна функції тощо [6, 64].

Процес моделювання може виконувати наступні функції: на емпіричному рівні – реконструюючи (відтворення якісної специфіки об'єкта) та описову, та на теоретичному рівні – інтерпретаційну (пояснення, узагальнення). На практичному рівні моделювання виконує пізнавально-ілюструючи, навчальну та розважально-ігрову функції. У педагогіці метод моделювання має на меті створення педагогічних ситуацій, які б дозволяли вирішити певну проблему.

Науковці Ю.Кулюткіна та Г.Сухобська виділяють наступні види моделювання педагогічних ситуацій: аналіз педагогічних ситуацій, педагогічне проектування та педагогічні ігри. Вони наголошують, що моделювання типових педагогічних ситуацій в процесі підготовки учителя дозволяє попередньо, ще до безпосередньої практики в школі відтворювати та синтезувати знання,

отримані при вивченні теоретичних дисциплін. Цінність навчальних задач-моделей полягає в тому, що під час їх вирішення увага студентів зосереджується на попередньо відібраних ситуаціях, що полегшує прийняття рішень. При роботі з моделями знижується фактор хвилювання за можливі помилки, і весь процес роботи проходить під контролем керівника [5, 5].

Провідне місце серед форм і методів активного навчання П.Щербань відводить педагогічним іграм, які передбачають імітаційне моделювання проблемних і психолого-педагогічних ситуацій зі шкільного життя. Навчально-педагогічна гра будь-якого виду – це практична групова вправа з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну обстановку чи психолого-педагогічну ситуацію на заняттях у школі та в особистих взаємостосунках [7, 15].

Різні види навчально-педагогічних ігор мають свої якісні характеристики й особливості. Найчастіше використовують у навчальному процесі ділові та рольові ігри. Ділові ігри імітують професійну діяльність, яка пов'язана з управлінням навчально-виховним процесом. Рольова гра має на меті реалізацію дещо вужчих дидактичних завдань порівняно з діловими іграми й передбачає розвиток у студентів аналітичних здібностей, формування умінь приймати правильні рішення в різних психолого-педагогічних ситуаціях і, зокрема, з керівництва навчально-виховним процесом. Виділяють такі види навчально-педагогічних ігор: аналіз конкретних психолого-педагогічних ситуацій та аналіз інцидентів, мізкова атака, ігрове проектування [там само, 17].

У зарубіжній літературі моделювання у підготовці вчителів розглядають як метод лабораторного навчання. Зокрема, доступними для використання є різноманітні форми й методи лабораторного навчання: аудіо-відеозаписи справжніх чи змодельованих педагогічних явищ, книги або матеріали, які забезпечують докладний опис педагогічних подій або явищ, вивчення окремих професійно-педагогічних ситуацій, демонстрація (безпосередньо на

практиці чи в відеозапису), дискусійне обговорення критичних подій, ігри, мікронавчання, міні-курси, моделювання (комп'ютерне або нетехнологічне), метод випадку (case studies) та ін. За результатами досліджень американських учених, проведених у 60-80-х рр. ХХ ст., виявлено, що мікронавчання, міні-курси, матеріали протоколів, моделювання, відеозаписи розвивають професійну поведінку майбутнього вчителя, рефлексивні й аналітичні здібності, розуміння освітніх ідей, а також їх ставлення до навчання [4, 49].

Дослідники підкреслюють, що хоча й існує чимало форм, які б надали можливість студентам експериментувати та аналізувати педагогічні явища, але лише окремі з них включені в програму підготовки вчителів. Загалом використання лабораторного навчання в підготовці вчителів дещо зменшувалося наприкінці 70-х рр., що пов'язують з іншою протилежною тенденцією – розширенням фахової практики, незважаючи на те, що вона частково не мала успіху у розвитку бажаних професійних ставлень, поведінки чи способів мислення [4, 50].

Висновки. Професійний розвиток майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи відповідно до сучасних вимог зумовлює необхідність формування його педагогічної культури у роботі з молодшими школярами. Використання засобів моделювання створює умови у педагогічному процесі вищої школи подібні до реальної професійної діяльності вчителя початкової ланки освіти, що сприятиме розвитку професійно-особистісних якостей студентів та адаптації їх до майбутніх можливих ситуацій у процесі навчання іноземної мови.

У перспективі вважаємо за доцільне теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію удосконалення загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземної мови засобами моделювання та розробити методичні рекомендації з її практичного використання у вищих навчальних закладах.

Список літератури

1. Державна програма “Вчитель”//<http://www.mon.gov.ua/education/higher>.
2. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи/ Київський національний лінгвістичний ун-т. – К.: ВЦКНУ, 2004. – 273с.
3. Вавилов Ю.П. Задачи, пути и средства совершенствования профессиональной подготовки учителей начальных классов на современном этапе // http://www.yspu.yar.ru/vestnik/pedagoga_i_psichology/5-3/.
4. Гунда Г.В., Сагарда В.В. Інновації у підготовці фахівця в умовах класичного університету. – Ужгород: УЖДУ, 2000. – 183 с.
5. Моделирование педагогических ситуаций: Проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя/ Под ред. Ю.Н.Кулюткина, Г.С.Сухобской. –М.:Педагогика, 1981.–120с.
6. Савченко Г.О. Теоретичні питання використання засобів моделювання у навчально-виховному процесі// Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту.–2004.–№19.–с.63–68.
7. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри. – К.: Вища школа, 1993. – 120 с.
8. Manuel Jimenez Raya. Towards Teaching Skills Profile of the Primary Foreign Language Teacher // <http://www.ioe.stir.ac.uk /lingua/yr1outcomes /raya1.htm>.